อภิธัมมัตถสังคหะ

แปลโวหารและยกศัพท์

ปริจเฉทที่ ๑ จิตตสังคหวิภาค

สถาบันบาลีใหญ่และพระไตรปิฎก
วัดวิหารธรรม ต.โสมเยี่ยม อ.น้ำโสม จ.อุดรธานี

e-Books-68

อภิธัมมัตถสังคหะ

แปลโดยโวหารและยกศัพท์

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

ขอนอบน้อม แด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

นโม *ความนอบน้อม (**เม** ของข้าพเจ้า **อตฺถุ** จงมี)* ***ตสฺส ภควโต*** *แด่พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น* ***อรหโต*** *ผู้ทรงห่างไกลจากกิเลส* ***สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส*** *ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ.*

คนฺถารมฺภกถา คำเริ่มต้นคัมภีร์

[๑] สมฺมาสมฺพุทฺธมตุลํ สสทฺธมฺมคณุตฺตมํ
อภิวาทิย ภาสิสฺสํ อภิธมฺมตฺถสงฺคหํ.

ข้าพเจ้า (พระอนุรุทธาจารย์) ขอน้อมน้อมพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ไม่มีผู้เปรียบปาน พร้อมทั้งพระสัทธรรมและหมู่พระอริยสงฆ์แล้ว จักรจนาคัมภีร์อภิธัมมัตถสังคหะ

*(**อหํ** ข้าพเจ้าพระอนุรุทธาจารย์)* ***อภิวาทิย*** *น้อมกราบไหว้แล้ว* ***อตุลํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ*** *ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ไม่มีใครเสมอเหมือน* ***สสทฺธมฺมคณุตฺตมํ*** *พร้อมด้วยพระสัทธรรม และหมู่แห่งพระอริยสงฆ์ผู้สูงสุด* ***ภาสิสฺสํ*** *จักรจนา* ***อภิธมฺมตฺถสงฺคหํ*** *ซึ่งคัมภีร์ชื่อว่าอภิธัมมัตถสังคหะ.*

จตุปรมตฺถธมฺม ปรมัตถธรรม ๔

[๒] ตตฺถ วุตฺตาภิธมฺมตฺถา จตุธา ปรมตฺถโต
จิตฺตํ เจตสิกํ รูปํ นิพฺพานมิติ สพฺพถา.

ว่าโดยประการทั้งปวง เนื้อความแห่งพระอภิธรรม ที่ข้าพเจ้าจะกล่าวในคัมภีร์อภิธัมมัตถสังคหะนั้น โดยปรมัตถ์ ๔ ประการ คือ จิต เจตสิก รูป นิพพาน

อภิธมฺมตฺถา *เนื้อความแห่งพระอภิธรรมทั้งหลาย (**มยา** อันข้าพเจ้า)* ***วุตฺตา*** *กล่าวไว้แล้ว* ***ตตฺถ*** *(**อภิธมฺมตฺถสงฺคเห**) ในคัมภีร์อภิธัมมัตถสังคหะนั้น* ***สพฺพถา ปรมตฺถโต*** *โดยปรมัตถ์ทั้งปวง* ***จตุธา*** *มี ๔ ประการ* ***อิติ*** *คือ (๑)* ***จิตฺตํ*** *จิต (๒)* ***เจตสิกํ*** *เจตสิก (๓)* ***รูปํ*** *รูป (๔)* ***นิพฺพานํ*** *นิพพาน.*

---

๑. ปฐมปริจฺเฉท ปริจเฉทที่ ๑

จิตฺตสงฺคหวิภาค หมวดจำแนกจิตตสังคหะ

ภูมิเภทจิตฺต แบ่งจิตโดยภูมิ ๔

[๓] ตตฺถ จิตฺตํ ตาว จตุพฺพิธํ โหติ กามาวจรํ รูปาวจรํ อรูปาวจรํ โลกุตฺตรญฺเจติ.

ในปรมมัตถธรรมทั้ง ๔ นั้น ประการแรก จิตมี ๔ ประเภทคือ กามาวจรจิต รูปาวจรจิต อรูปาวจรรจิต และโลกุตตรจิต

***ตตฺถ** (**จตุปรมตฺเถ**) ในปรมัตถธรรม ๔ นั้น **ตาว** ในเบื้องต้น **จิตฺตํ** จิต **จตุพฺพิธํ โหติ** มี ๔ ประเภท **อิติ** คือ (๑) **กามาวจรํ** กามาวจรจิต (๒) **รูปาวจรํ** รูปาวจรจิต (๓) **อรูปาวจรํ** อรูปาวจรจิต (๔) **โลกุตฺตรญฺจ** และโลกุตตรจิต*

อกุสลจิตฺต อกุศลจิต ๑๒

[๔] ตตฺถ กตมํ กามาวจรํ. โสมนสฺสสหคตํ ทิฏฺฐิคตสมฺปยุตฺตํ อสงฺขาริกเมกํ, สสงฺขาริกเมกํ; โสมนสฺสสหคตํ ทิฏฺฐิคตวิปฺปยุตฺตํ อสงฺขาริกเมกํ, สสงฺขาริกเมกํ; อุเปกฺขาสหคตํ ทิฏฺฐิคตสมฺปยุตฺตํ อสงฺขาริกเมกํ, สสงฺขาริกเมกํ; อุเปกฺขาสหคตํ ทิฏฺฐิคตวิปฺปยุตฺตํ อสงฺขาริกเมกํ, สสงฺขาริกเมกนฺติ อิมานิ อฏฺฐปิ โลภสหคตจิตฺตานิ นาม.

บรรดาจิตที่เป็นในภูมิ ๔ นั้น กามาวจรจิตเป็นอย่างไร คือ จิตที่ประกอบด้วยความเห็นผิด สหรคตด้วยโสมนัสเวทนา ไม่มีสังขารกระตุ้นเตือนดวงหนึ่ง มีสังขารกระตุ้นเตือนดวงหนึ่ง จิตที่ไม่ประกอบด้วยความเห็นผิดสหรคตด้วยโสมนัสเวทนา ไม่มีสังขารกระตุ้นเตือนดวงหนึ่ง มีสังขารกระตุ้นเตือนดวงหนึ่ง จิตที่ประกอบด้วยความเห็นผิดสหรคตด้วยอุเปกขาเวทนา ไม่มีสังขารกระตุ้นเตือนดวงหนึ่ง มีสังขารกระตุ้นเตือนดวงหนึ่ง จิตที่ไม่ประกอบด้วยความเห็นผิดสหรคตด้วยอุเปกขาเวทนา ไม่มีสังขารกระตุ้นเตือนดวงหนึ่ง มีสังขารกระตุ้นเตือนดวงหนึ่ง ทั้ง ๘ ดวงเหล่านี้ชื่อว่าจิตที่สหรคตด้วยโลภะ

***ตตฺถ** (**จตุภูมิยํ**) ในภูมิทั้ง ๔ นั้น **กามาวจรํ** กามาวจรจิต **กตมํ** เป็นอย่างไร.*

***อิมานิ อฏฺฐปิ** (**จิตฺตานิ**) จิตทั้งหลาย ๘ ดวงเหล่านี้ **อิติ** คือ (๑-๒) **ทิฏฺฐิคตสมฺปยุตฺตํ** (**จิตฺตํ**) จิตอันประกอบด้วยความเห็นผิด **โสมนสฺสสหคตํ** อันสหรคตด้วยความสุขใจ **เอกํ** ดวงหนึ่ง **อสงฺขาริกํ** ไม่มีการชักชวน, **เอกํ** ดวงหนึ่ง **สสงฺขาริกํ** มีการชักชวน; (๓-๔) **ทิฏฺฐิคตวิปฺปยุตฺตํ** (**จิตฺตํ**) จิตอันไม่ประกอบด้วยความเห็นผิด **โสมนสฺสสหคตํ** อันสหรคตด้วยความสุขใจ **เอกํ** ดวงหนึ่ง **อสงฺขาริกํ** ไม่มีการชักชวน, **เอกํ** ดวงหนึ่ง **สสงฺขาริกํ** มีการชักชวน; (๕-๖) **ทิฏฺฐิคตสมฺปยุตฺตํ** (**จิตฺตํ**) จิตอันประกอบด้วยความเห็นผิด **อุเปกฺขาสหคตํ** อันสหรคตด้วยความวางเฉย **เอกํ** ดวงหนึ่ง **อสงฺขาริกํ** ไม่มีการชักชวน, **เอกํ** ดวงหนึ่ง **สสงฺขาริกํ** มีการชักชวน; (๗-๘) **ทิฏฺฐิคตวิปฺปยุตฺตํ** (**จิตฺตํ**) จิตอันประกอบด้วยความเห็นผิด **อุเปกฺขาสหคตํ** อันสหรคตด้วยความวางเฉย **เอกํ** ดวงหนึ่ง **อสงฺขาริกํ** ไม่มีการชักชวน, **เอกํ** ดวงหนึ่ง **สสงฺขาริกํ** มีการชักชวน; **โลภสหคตจิตฺตานิ นาม** ชื่อว่าโลภจิต.*

[๕] โทมนสฺสสหคตํ ปฏิฆสมฺปยุตฺตํ อสงฺขาริกเมกํ, สสงฺขาริกเมกนฺติ อิมานิ เทฺวปิ ปฏิฆจิตฺตานิ นาม.

จิตที่ประกอบด้วยปฏิฆะ สหรคตด้วยโทมนัสเวทนา ไม่มีสังขารกระตุ้นเตือนดวงหนึ่ง มีสังขารกระตุ้นเตือนดวงหนึ่ง ทั้ง ๒ ดวงเหล่านี้ชื่อว่าจิตที่สหรคตด้วยโทสะ

***อิมานิ เทฺวปิ** (**จิตฺตานิ**) จิตทั้งหลาย ๒ ดวงเหล่านี้ **อิติ** คือ (๑-๒) **ปฏิฆสมฺปยุตฺตํ** (**จิตฺตํ**) จิตอันประกอบด้วยความขัดเคืองใจ **โทมนสฺสสหคตํ** อันสหรคตด้วยความทุกข์ใจ **เอกํ** ดวงหนึ่ง **อสงฺขาริกํ** ไม่มีการชักชวน, **เอกํ** ดวงหนึ่ง **สสงฺขาริกํ** มีการชักชวน; **ปฏิฆจิตฺตานิ นาม** ชื่อว่าโทสจิต.*

[๖] อุเปกฺขาสหคตํ วิจิกิจฺฉาสมฺปยุตฺตเมกํ, อุเปกฺขาสหคตํ อุทฺธจฺจสมฺปยุตฺต-เมกนฺติ อิมานิ เทฺวปิ โมมูหจิตฺตานิ นาม.

จิตที่ประกอบด้วยวิจิกิจฉา สหรคตด้วยอุเปกขาเวทนา จิตที่ประกอบด้วยอุทธัจจะ สหรคตด้วยอุเปกขาเวทนา ทั้ง ๒ ดวงเหล่านี้ชื่อว่าจิตที่สหรคตด้วยโมหะมีจำนวน ๒ ดวง

***อิมานิ เทฺวปิ** (**จิตฺตานิ**) จิตทั้งหลาย ๒ ดวงเหล่านี้ **อิติ** คือ (๑) **เอกํ** (**จิตฺตํ**) จิต ๑ ดวง **วิจิกจฺฉา-สมฺปยุตฺตํ** ประกอบด้วยความสงสัย **อุเปกฺขาสหคตํ** อันสหรคตด้วยความวางเฉย, (๒) **เอกํ** (**จิตฺตํ**) จิต ๑ ดวง **อุทฺธจฺจสมฺปยุตฺตํ** ประกอบด้วยความฟุ้งซ่าน **อุเปกฺขาสหคตํ** อันสหรคตด้วยความวางเฉย **โมมูหจิตฺตานิ นาม** ชื่อว่าโมหจิต.*

[๗] อิจฺเจวํ สพฺพถาปิ ทฺวาทสากุสลจิตฺตานิ สมตฺตานิ.

ว่าโดยประการทั้งปวง อกุศลจิต ๑๒ ดวง จบบริบูรณ์แล้ว ด้วยประการฉะนี้

***สพฺพถาปิ** แม้โดยประการทั้งปวง **ทฺวาทส อกุสลจิตฺตานิ** จิตอันเป็นอกุศลทั้งหลาย ๑๒ ดวง **สมตฺตานิ** ครบถ้วนแล้ว **อิจฺเจวํ** ด้วยประการฉะนี้.*

[๘] อฏฺฐธา โลภมูลานิ โทสมูลานิ จ ทฺวิธา
โมหมูลานิ จ เทฺวติ ทฺวาทสากุสลา สิยุ.

อกุศลจิตมี ๑๒ ดวง คือ โลภมูลจิต ๘ โทสมูลจิต ๒ และโมหมูลจิต ๒

***อกุสลา** อกุศลจิตทั้งหลาย **ทฺวาทส สิยุ** มี ๑๒ ดวง **อิติ** คือ **อฏฺฐธา โลภมูลานิ** โลภมูลจิตทั้งหลาย ๘ ดวง **โทสมูลานิ จ ทฺวิธา** โทสมูลจิตทั้งหลาย ๒ ดวง **โมหมูลานิ จ เทฺว** และโมหมูลจิตทั้งหลาย ๒ ดวง.*

อเหตุกจิตฺต อเหตุกจิต ๑๘

[๙] อุเปกฺขาสหคตํ จกฺขุวิญฺญาณํ, ตถา โสตวิญฺญาณํ, ฆานวิญฺญาณํ, ชิวฺหาวิญฺญาณํ, ทุกฺขสหคตํ กายวิญฺญาณํ, อุเปกฺขาสหคตํ สมฺปฏิจฺฉนจิตฺตํ, อุเปกฺขาสหคตํ สนฺตีรณจิตฺตญฺเจติ อิมานิ สตฺตปิ อกุสลวิปากจิตฺตานิ นาม.

จักขุวิญญาณจิต โสตวิญญาณจิต ฆานวิญญาณจิต ชิวหาวิญญาณจิต สหรคตด้วยอุเบกขาเวทนา, กายวิญญาณจิต สหรคตด้วยทุกขเวทนา, สัมปฏิจฉนจิต และสันตีรณจิต สหรคตด้วยอุเบกขาเวทนา ทั้ง ๗ ดวงเหล่านี้ชื่อว่า จิตที่เป็นผลของอกุศล

อิมานิ สตฺตปิ (จิตฺตานิ) *จิตทั้งหลาย ๗ ดวงเหล่านี้* ***อิติ*** *คือ (๑)* ***จกฺขุวิญฺญาณํ*** *จักขุวิญญาณจิต (๒)* ***โสตวิญฺญาณํ*** *โสตวิญญาณจิต (๓)* ***ฆานวิญฺญาณํ*** *ฆานวิญญาณจิต (๔)* ***ตถา ชิวฺหาวิญฺญาณํ*** *และชิวหาวิญญาณจิต* ***อุเปกฺขาสหคตํ*** *สรหคตด้วยอุเบกขาเทวนา, (๕)* ***กายวิญฺญาณํ*** *กายวิญญาณจิต* ***ทุกฺข-สหคตํ*** *สรหคตด้วยทุกขเทวนา, (๖)* ***สมฺปฏิจฺฉนจิตฺตํ*** *สัมปฏิจฉนจิต* ***อุเปกฺขาสหคตํ*** *สรหคตด้วยอุเบกขาเทวนา, (๗)* ***สนฺตีรณจิตฺตํ จ*** *และสันตีรณจิต* ***อุเปกฺขาสหคตํ*** *สรหคตด้วยอุเบกขาเทวนา* ***อกุสลวิปากจิตฺตานิ นาม*** *ชื่อว่าอกุสลวิปากจิต.*

[๑๐] อุเปกฺขาสหคตํ กุสลวิปากํ จกฺขุวิญฺญาณํ, ตถา โสตวิญฺญาณํ, ฆาน-วิญฺญาณํ, ชิวฺหาวิญฺญาณํ, สุขสหคตํ กายวิญฺญาณํ, อุเปกฺขาสหคตํ สมฺปฏิจฺฉน-จิตฺตํ, โสมนสฺสสหคตํ สนฺตีรณจิตฺตํ, อุเปกฺขาสหคตํ สนฺตีรณจิตฺตญฺเจติ อิมานิ อฏฺฐปิ กุสลวิปากาเหตุกจิตฺตานิ นาม.

จักขุวิญญาณจิต โสตวิญญาณจิต ฆานวิญญาณจิต และชิวหาวิญญาณจิต สหรคตด้วยอุเปกขาเวทนา กายวิญญาณจิต สหรคตด้วยสุขเวทนา สัมปฏิจฉนจิต สันตีรณจิต สหรคตด้วยอุเปกขาเวทนา และสันตีรณจิต สหรคตด้วยโสมนัสสเวทนา ทั้ง ๘ ดวงเหล่านี้ชื่อว่า จิตที่เป็นผลของกุศล

อิมานิ อฏฺฐปิ (จิตฺตานิ) *จิตทั้งหลาย ๘ ดวงเหล่านี้* ***อิติ*** *คือ (๑)* ***จกฺขุวิญฺญาณํ*** *จักขุวิญญาณจิต (๒)* ***โสตวิญฺญาณํ*** *โสตวิญญาณจิต (๓)* ***ฆานวิญฺญาณํ*** *ฆานวิญญาณจิต (๔)* ***ตถา ชิวฺหาวิญฺญาณํ*** *และชิวหาวิญญาณจิต* ***อุเปกฺขาสหคตํ*** *สรหคตด้วยอุเบกขาเทวนา, (๕)* ***กายวิญฺญาณํ*** *กายวิญญาณจิต* ***สุขสหคตํ*** *สรหคตด้วยสุขเทวนา, (๖)* ***สมฺปฏิจฺฉนจิตฺตํ*** *สัมปฏิจฉนจิต* ***อุเปกฺขาสหคตํ*** *สรหคตด้วยอุเบกขาเทวนา, (๗)* ***สนฺตีรณจิตฺตํ*** *สันตีรณจิต* ***โสมนสฺสสหคตํ*** *สรหคตด้วยโสมนัสเทวนา, (๘)* ***สนฺตีรณจิตฺตํ จ*** *และสันตีรณจิต* ***อุเปกฺขาสหคตํ*** *สรหคตด้วยอุเบกขาเทวนา* ***กุสลวิปากาเหตุกจิตฺตานิ นาม*** *ชื่อว่าอกุสลวิปากาเหตุกจิต.*

[๑๑] อุเปกฺขาสหคตํ ปญฺจทฺวาราวชฺชนจิตฺตํ, ตถา มโนทฺวาราวชฺชนจิตฺตํ, โสมนสฺสสหคตํ หสิตุปฺปาทจิตฺตญฺเจติ อิมานิ ตีณิปิ อเหตุกกิริยจิตฺตานิ นาม.

ปัญจทวาราวัชชนจิต กับมโนทวาราวัชชนจิต สหรคตด้วยอุเปกขาเวทนา และหสิตุปปาทจิต สหรคตด้วยโสมนัสสเวทนา ทั้ง ๓ ดวงเหล่านี้ชื่อว่าจิตที่เป็นอเหตุกกิริยา

อิมานิ *ตีณิปิ* ***(จิตฺตานิ)*** *จิตทั้งหลาย ๓ ดวงเหล่านี้* ***อิติ*** *คือ (๑)* ***ปญฺจทฺวาราวชฺชนจิตฺตํ*** *ปัญจทวารา-วัชชนจิต (๒)* ***ตถา มโนทฺวาราวชฺชนจิตฺตํ*** *และปัญจทวาราวัชชนจิต* ***อุเปกฺขาสหคตํ*** *สรหคตด้วยอุเบกขาเทวนา, (๓)* ***หสิตุปฺปาทจิตฺตํ*** *จ และหสิตุปปาทจิต* ***โสมนสฺสสหคตํ*** *สรหคตด้วยโสมนัสเทวนา* ***อเหตุกกิริยจิตฺตานิ นาม*** *ชื่อว่าอเหตุกกิริยาจิต*

[๑๒] อิจฺเจวํ สพฺพถาปิ อฏฺฐารสาเหตุกจิตฺตานิ สมตฺตานิ.

ว่าโดยประการทั้งปวง อเหตุกจิต มี ๑๘ ดวงจบบริบูรณ์แล้วด้วยประการฉะนี้

สพฺพถาปิ *แม้โดยประการทั้งปวง* ***อฏฺฐารส อเหตุกจิตฺตานิ*** *จิตอันเป็นอเหตุกะทั้งหลาย ๑๘ ดวง* ***สมตฺตานิ*** *ครบถ้วนแล้ว* ***อิจฺเจวํ*** *ด้วยประการฉะนี้.*

[๑๓] สตฺตากุสลปากานิ ปุญฺญปากานิ อฏฺฐธา
กฺริยจิตฺตานิ ตีณีติ อฏฺฐารส อเหตุกา.

อเหตุกจิต ๑๘ ดวงคือ อกุศลวิปากจิต ๗ อเหตุกกุศลวิปากจิต ๘ อเหตุกกิริยาจิต ๓

อฏฺฐารส *(**จิตฺตานิ**) จิตทั้งหลาย ๑๘ ดวง* ***อิติ*** *คือ* ***สตฺต อกุสลปากานิ*** *อกุศลวิปากจิตทั้งหลาย ๗ ดวง,* ***ปุญฺญปากานิ อฏฺฐธา*** *กุศลวิปากจิตทั้งหลาย ๘ ดวง,* ***กฺริยจิตฺตานิ ตีณิ*** *กิริยาจิตทั้งหลาย ๓ ดวง* ***อเหตุกา*** *ชื่อว่าอเหตุกจิต.*

โสภนจิตฺต โสภณจิต ๕๙ หรือ ๙๑

[๑๔] ปาปาเหตุกมุตฺตานิ โสภนานีติ วุจฺจเร
เอกูนสฏฺฐิ จิตฺตานิ อเถกนวุตีปิ วา.

พระผู้มีพระภาค ตรัสเรียกจิตที่พ้นจากอกุศลเหตุ ว่า โสภนจิตโดยสังเขปมี ๕๙ ดวง โดยพิสดาร มี ๙๑ ดวง

*(**จิตฺตานิ**) จิตทั้งหลาย* ***เอกูนสฏฺฐิ*** *๕๙ ดวง* ***อถ เอกนวุตีปิ วา*** *หรือว่า ๙๑ ดวง* ***ปาปาเหตุกมุตฺตานิ*** *อันพ้นไปจากอกุศล (๑๒) และอเหตุกะ (๑๘)* *(**ภควตา** อันพระผู้มีพระภาค)* ***วุจฺจเร*** *ย่อมตรัสเรียก* ***โสภนานิ อิติ*** *ว่าโสภณจิต.*

กามาวจรโสภนจิตฺต กามาวจรโสภณจิต ๘

[๑๕] โสมนสฺสสหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ อสงฺขาริกเมกํ, สสงฺขาริกเมกํ; โสมนสฺสสหคตํ ญาณวิปฺปยุตฺตํ อสงฺขาริกเมกํ, สสงฺขาริกเมกํ; อุเปกฺขาสหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ อสงฺขาริกเมกํ, สสงฺขาริกเมกํ; อุเปกฺขาสหคตํ ญาณวิปฺปยุตฺตํ อสงฺขาริกเมกํ, สสงฺขาริกเมกนฺติ อิมานิ อฏฺฐปิ กามาวจรกุสลจิตฺตานิ นาม.

จิตที่ประกอบด้วยญาณ สหรคตด้วยโสมนัสเวทนา ไม่มีสังขารกระตุ้นเตือนดวงหนึ่ง มีสังขารกระตุ้นเตือนดวงหนึ่ง จิตที่ไม่ประกอบด้วยญาณ สหรคตด้วยโสมนัสเวทนา ไม่มีสังขารกระตุ้นเตือนดวงหนึ่ง มีสังขารกระตุ้นเตือนดวงหนึ่ง จิตที่ประกอบด้วยญาณ สหรคตด้วยอุเบกขาเวทนา ไม่มีสังขารกระตุ้นเตือนดวงหนึ่ง มีสังขารกระตุ้นเตือนดวงหนึ่ง จิตที่ประกอบด้วยญาณ สหรคตด้วยอุเบปขาเวทนา ไม่มีสังขารกระตุ้นเตือนดวงหนึ่ง มีสังขารกระตุ้นเตือนดวงหนึ่ง ทั้ง ๘ ดวงเหล่านี้ชื่อว่ากามาวจรกุศลจิต

อิมานิ อฏฺฐปิ *(**จิตฺตานิ**) จิตทั้งหลาย ๘ ดวงเหล่านี้* ***อิติ*** *คือ (๑-๒)* ***ญาณสมฺปยุตฺตํ*** *(**จิตฺตํ**) จิตอันประกอบด้วยญาณ* ***โสมนสฺสสหคตํ*** *อันสหรคตด้วยความสุขใจ* ***เอกํ*** *ดวงหนึ่ง* ***อสงฺขาริกํ*** *ไม่มีการชักชวน,* ***เอกํ*** *ดวงหนึ่ง* ***สสงฺขาริกํ*** *มีการชักชวน; (๓-๔)* ***ญาณวิปฺปยุตฺตํ*** *(**จิตฺตํ**) จิตอันไม่ประกอบด้วยญาณ* ***โสมนสฺสสหคตํ*** *อันสหรคตด้วยความสุขใจ* ***เอกํ*** *ดวงหนึ่ง* ***อสงฺขาริกํ*** *ไม่มีการชักชวน,* ***เอกํ*** *ดวงหนึ่ง* ***สสงฺขาริกํ*** *มีการชักชวน; (๕-๖)* ***ญาณสมฺปยุตฺตํ*** *(**จิตฺตํ**) จิตอันประกอบด้วยญาณ* ***อุเปกฺขาสหคตํ*** *อันสหรคตด้วยความวางเฉย* ***เอกํ*** *ดวงหนึ่ง* ***อสงฺขาริกํ*** *ไม่มีการชักชวน,* ***เอกํ*** *ดวงหนึ่ง* ***สสงฺขาริกํ*** *มีการชักชวน; (๗-๘)* ***ญาณวิปฺปยุตฺตํ*** *(**จิตฺตํ**) จิตอันไม่ประกอบด้วยญาณ* ***อุเปกฺขาสหคตํ*** *อันสหรคตด้วยความวางเฉย* ***เอกํ*** *ดวงหนึ่ง* ***อสงฺขาริกํ*** *ไม่มีการชักชวน,* ***สสงฺขาริกเมกํ*** *มีการชักชวน;* ***กามาวจรกุสลจิตฺตานิ นาม*** *ชื่อว่ากามาวจารกุศลจิต.*

[๑๖] โสมนสฺสสหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ อสงฺขาริกเมกํ, สสงฺขาริกเมกํ; โสมนสฺสสหคตํ ญาณวิปฺปยุตฺตํ อสงฺขาริกเมกํ, สสงฺขาริกเมกํ; อุเปกฺขาสหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ อสงฺขาริกเมกํ, สสงฺขาริกเมกํ; อุเปกฺขาสหคตํ ญาณวิปฺปยุตฺตํ อสงฺขาริกเมกํ, สสงฺขาริกเมกนฺติ อิมานิ อฏฺฐปิ สเหตุกกามาวจรวิปากจิตฺตานิ นาม.

จิตที่ประกอบด้วยญาณ สหรคตด้วยโสมนัสเวทนา ไม่มีสังขารกระตุ้นเตือนดวงหนึ่ง มีสังขารกระตุ้นเตือนดวงหนึ่ง จิตที่ไม่ประกอบด้วยญาณ สหรคตด้วยโสมนัสเวทนา ไม่มีสังขารกระตุ้นเตือนดวงหนึ่ง มีสังขารกระตุ้นเตือนดวงหนึ่ง จิตที่ประกอบด้วยญาณ สหรคตด้วยอุเบกขาเวทนา ไม่มีสังขารกระตุ้นเตือนดวงหนึ่ง มีสังขารกระตุ้นเตือนดวงหนึ่ง จิตที่ประกอบด้วยญาณ สหรคตด้วยอุเบกขาเวทนา ไม่มีสังขารกระตุ้นเตือนดวงหนึ่ง มีสังขารกระตุ้นเตือนดวงหนึ่ง ทั้ง ๘ ดวงเหล่านี้ชื่อว่ากามาวจรสเหตุกวิบากจิต

อิมานิ อฏฺฐปิ (จิตฺตานิ) *จิตทั้งหลาย ๘ ดวงเหล่านี้* ***อิติ*** *คือ (๑-๒)* ***ญาณสมฺปยุตฺตํ (จิตฺตํ)*** *จิตอันประกอบด้วยญาณ* ***โสมนสฺสสหคตํ*** *อันสหรคตด้วยความสุขใจ* ***เอกํ*** *ดวงหนึ่ง* ***อสงฺขาริกํ*** *ไม่มีการชักชวน,* ***เอกํ*** *ดวงหนึ่ง* ***สสงฺขาริกํ*** *มีการชักชวน; (๓-๔)* ***ญาณวิปฺปยุตฺตํ (จิตฺตํ)*** *จิตอันไม่ประกอบด้วยญาณ* ***โสมนสฺสสหคตํ*** *อันสหรคตด้วยความสุขใจ* ***เอกํ*** *ดวงหนึ่ง* ***อสงฺขาริกํ*** *ไม่มีการชักชวน,* ***เอกํ*** *ดวงหนึ่ง* ***สสงฺขาริกํ*** *มีการชักชวน; (๕-๖)* ***ญาณสมฺปยุตฺตํ (จิตฺตํ)*** *จิตอันประกอบด้วยญาณ* ***อุเปกฺขาสหคตํ*** *อันสหรคตด้วยความวางเฉย* ***เอกํ*** *ดวงหนึ่ง* ***อสงฺขาริกํ*** *ไม่มีการชักชวน,* ***เอกํ*** *ดวงหนึ่ง* ***สสงฺขาริกํ*** *มีการชักชวน; (๗-๘)* ***ญาณวิปฺปยุตฺตํ (จิตฺตํ)*** *จิตอันไม่ประกอบด้วยญาณ* ***อุเปกฺขาสหคตํ*** *อันสหรคตด้วยความวางเฉย* ***เอกํ*** *ดวงหนึ่ง* ***อสงฺขาริกํ*** *ไม่มีการชักชวน,* ***เอกํ*** *ดวงหนึ่ง* ***สสงฺขาริกํ*** *มีการชักชวน;* ***สเหตุกกามาวจรวิปากจิตฺตานิ นาม*** *ชื่อว่าสเหตุกามาวจารวิปากจิต.*

[๑๗] โสมนสฺสสหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ อสงฺขาริกเมกํ, สสงฺขาริกเมกํ; โสมนสฺสสหคตํ ญาณวิปฺปยุตฺตํ อสงฺขาริกเมกํ, สสงฺขาริกเมกํ; อุเปกฺขาสหคตํ ญาณสมฺปยุตฺตํ อสงฺขาริกเมกํ, สสงฺขาริกเมกํ; อุเปกฺขาสหคตํ ญาณวิปฺปยุตฺตํ อสงฺขาริกเมกํ, สสงฺขาริกเมกนฺติ อิมานิ อฏฺฐปิ สเหตุกกามาวจรกิริยจิตฺตานิ นาม.

จิตที่ประกอบด้วยญาณ สหรคตด้วยโสมนัสเวทนา ไม่มีสังขารกระตุ้นเตือนดวงหนึ่ง มีสังขารกระตุ้นเตือนดวงหนึ่ง จิตที่ไม่ประกอบด้วยญาณ สหรคตด้วยโสมนัสเวทนา ไม่มีสังขารกระตุ้นเตือนดวงหนึ่ง มีสังขารกระตุ้นเตือนดวงหนึ่ง จิตที่ประกอบด้วยญาณ สหรคตด้วยอุเบกขาเวทนา ไม่มีสังขารกระตุ้นเตือนดวงหนึ่ง มีสังขารกระตุ้นเตือนดวงหนึ่ง จิตที่ประกอบด้วยญาณ สหรคตด้วยอุเบกขาเวทนา ไม่มีสังขารกระตุ้นเตือนดวงหนึ่ง มีสังขารกระตุ้นเตือนดวงหนึ่ง ทั้ง ๘ ดวงเหล่านี้ชื่อว่ากามาวจรสเหตุกกิริยาจิต

อิมานิ อฏฺฐปิ (จิตฺตานิ) *จิตทั้งหลาย ๘ ดวงเหล่านี้* ***อิติ*** *คือ (๑-๒)* ***ญาณสมฺปยุตฺตํ (จิตฺตํ)*** *จิตอันประกอบด้วยญาณ* ***โสมนสฺสสหคตํ*** *อันสหรคตด้วยความสุขใจ* ***เอกํ*** *ดวงหนึ่ง* ***อสงฺขาริกํ*** *ไม่มีการชักชวน,* ***เอกํ*** *ดวงหนึ่ง* ***สสงฺขาริกํ*** *มีการชักชวน; (๓-๔)* ***ญาณวิปฺปยุตฺตํ (จิตฺตํ)*** *จิตอันไม่ประกอบด้วยญาณ* ***โสมนสฺสสหคตํ*** *อันสหรคตด้วยความสุขใจ* ***เอกํ*** *ดวงหนึ่ง* ***อสงฺขาริกํ*** *ไม่มีการชักชวน,* ***เอกํ*** *ดวงหนึ่ง* ***สสงฺขาริกํ*** *มีการชักชวน; (๕-๖)* ***ญาณสมฺปยุตฺตํ (จิตฺตํ)*** *จิตอันประกอบด้วยญาณ* ***อุเปกฺขาสหคตํ*** *อันสหรคตด้วยความวางเฉย* ***เอกํ***

ดวงหนึ่ง ***อสงฺขาริกํ*** *ไม่มีการชักชวน,* ***เอกํ*** *ดวงหนึ่ง* ***สสงฺขาริกํ*** *มีการชักชวน; (๗-๘)* ***ญาณวิปฺปยุตฺตํ*** *(****จิตฺตํ****) จิตอันไม่ประกอบด้วยญาณ* ***อุเปกฺขาสหคตํ*** *อันสหรคตด้วยความวางเฉย* ***เอกํ*** *ดวงหนึ่ง* ***อสงฺขาริกํ*** *ไม่มีการชักชวน,* ***เอกํ*** *ดวงหนึ่ง* ***สสงฺขาริกํ*** *มีการชักชวน;* ***สเหตุกกามาวจรกิริยจิตฺตานิ นาม*** *ชื่อว่าสเหตุก-กามาวจารกิริยจิต.*

[๑๘] อิจฺเจวํ สพฺพถาปิ จตุวีสติ สเหตุกกามาวจรกุสลวิปากกิริยจิตฺตานิ สมตฺตานิ.

ว่าโดยประการทั้งปวง กามาวจรกุศลจิต กามาวจรวิบากจิต กามาวจรกิริยาจิตที่เป็นสเหตุกะ รวม ๒๔ ดวง จบบริบูรณ์แล้วด้วยประการฉะนี้

สพฺพถาปิ *แม้โดยประการทั้งปวง* ***จตุวีสติ สเหตุกกามาวจรกุสลวิปากกิริยจิตฺตานิ*** *กามาวจรกุศลจิต กามาวจรวิปากจิต และกามาวจรกิริยจิตทั้งหลาย ๒๔ ดวง* ***สมตฺตานิ*** *ครบถ้วนแล้ว* ***อิจฺเจวํ*** *ด้วยประการฉะนี้.*

[๑๙] เวทนาญาณสงฺขาร- เภเทน จตุวีสติ
สเหตุกามาวจร- ปุญฺญปากกฺริยา มตา.

บัณฑิตพึงทราบว่า สเหตุกกามาวจรกุศล วิบาก และกิริยา มี ๒๔ โดยประเภทแห่งเวทนา ญาณ และสังขาร

สเหตุกามาวจรปุญฺญปากกฺริยา *สเหตุกกามาวจรกุศล วิบาก และกิริยาทั้งหลาย* ***จตุวีสติ*** *๒๔ ดวง (****ปณฺฑิเตน****)* ***มตา*** *อันบัณฑิตรู้แล้ว* ***เวทนาญาณสงฺขารเภเทน*** *โดยประเภทแห่งเวทนา ญาณ และสังขาร.*

[๒๐] กาเม เตวีส ปากานิ ปุญฺญาปุญฺญานิ วีสติ
เอกาทส กฺริยา เจติ จตุปญฺญาส สพฺพถา.

ว่าโดยประการทั้งปวง กามจิตมีจำนวน ๕๔ ดวง คือ กามาวจรวิบาก ๒๓ (อกุศลวิบาก ๗ อเหตุกวิบาก ๘ มหาวิบาก ๘) อกุศลและกุศล ๒๐ (อกุศล ๑๒ มหากุศล ๘) และกามาวจรกิริยาจิต ๑๑ (อเหตุกกิริยา ๓ มหากิริยา ๘)

*(****จิตฺตานิ****) จิตทั้งหลาย* ***กาเม*** *ในกามาวจรภูมิ* ***สพฺพถา*** *โดยประการทั้งปวง* ***จตุปญฺญาส*** *มี ๕๔ ดวง* ***อิติ*** *คือ* ***เตวีส ปากานิ (จิตฺตานิ)*** *วิปากจิตทั้งหลาย ๒๓ ดวง* ***ปุญฺญาปุญฺญานิ วีสติ (จิตฺตานิ)*** *กุศลจิตและอกุศลจิตทั้งหลาย ๒๐* ***เอกาทส กิริยา จ*** *และกิริยาจิต ๑๑ ดวง.*

รูปาวจรจิตฺต รูปาวจรจิต ๑๕

[๒๑] วิตกฺกวิจารปีติสุเขกคฺคตาสหิตํ ปฐมชฺฌานกุสลจิตฺตํ, วิจารปีติสุเขกคฺคตา-สหิตํ ทุติยชฺฌานกุสลจิตฺตํ, ปีติสุเขกคฺคตาสหิตํ ตติยชฺฌานกุสลจิตฺตํ, สุเขกคฺคตา-สหิตํ จตุตฺถชฺฌานกุสลจิตฺตํ, อุเปกฺเขกคฺคตาสหิตํ ปญฺจมชฺฌานกุสลจิตฺตญฺเจติ อิมานิ ปญฺจปิ รูปาวจรกุสลจิตฺตานิ นาม.

ปฐมฌานกุศลจิตประกอบด้วยองค์ฌาน ๕ คือ วิตก วิจาร ปีติ สุขและเอกัคคตา ทุติยฌานกุศลจิตประกอบด้วยองค์ฌาน ๔ คือ วิจาร ปีติ สุข เอกัคคตา ตติยฌานกุศลจิตประกอบด้วยองค์ฌาน ๓ คือ ปีติ สุข เอกัคคตา จตุตถฌานกุศลจิตประกอบด้วยองค์ฌาน ๒ คือ สุข

เอกัคคตา และปัญจมฌานกุศลจิตประกอบด้วยองค์ฌาน ๒ คือ อุเบกขา เอกัคคตา ทั้ง ๕ ดวง เหล่านี้ชื่อว่ารูปาวจรกุศลจิต

อิมานิ ปญฺจปิ (จิตฺตานิ) *จิตทั้งหลาย ๕ ดวงเหล่านี้* ***อิติ*** *คือ* ***ปฐมชฺฌานกุสลจิตฺตํ*** *จิตอันเป็นกุศลในปฐมฌาน* ***วิตกฺกวิจารปีติสุเขกคฺคตาสหิตํ*** *ประกอบด้วย(องค์ ๕ คือ) วิตก วิจาร ปีติ สุข และเอกัคคตา,* ***ทุติยชฺฌานกุสลจิตฺตํ*** *จิตอันเป็นกุศลในทุติยฌาน* ***วิจารปีติสุเขกคฺคตาสหิตํ*** *ประกอบด้วย(องค์ ๔ คือ) วิจาร ปีติ สุข และเอกัคคตา,* ***ตติยชฺฌานกุสลจิตฺตํ*** *จิตอันเป็นกุศลในตติยฌาน* ***ปีติสุเขกคฺคตาสหิตํ*** *ประกอบด้วย(องค์ ๓ คือ) ปีติ สุข และเอกัคคตา,* ***จตุตฺถชฺฌานกุสลจิตฺตํ*** *จิตอันเป็นกุศลในจตุตถฌาน* ***สุเขกคฺคตาสหิตํ*** *ประกอบด้วย(องค์ ๒ คือ) สุข และเอกัคคตา,* ***ปญฺจมชฺฌานกุสลจิตฺตํ จ*** *และจิตอันเป็นกุศลในปัญจมฌาน* ***อุเปกฺเขกคฺคตาสหิตํ*** *ประกอบด้วย(องค์ ๒ คือ) อุเบกขา และเอกัคคตา* ***รูปาวจรกุสลจิตฺตานิ นาม*** *ชื่อว่ารูปาวจรกุศลจิต.*

[๒๒] วิตกฺกวิจารปีติสุเขกคฺคตาสหิตํ ปฐมชฺฌานวิปากจิตฺตํ, วิจารปีติสุเขกคฺคตาสหิตํ ทุติยชฺฌานวิปากจิตฺตํ, ปีติสุเขกคฺคตาสหิตํ ตติยชฺฌานวิปากจิตฺตํ, สุเขกคฺคตาสหิตํ จตุตฺถชฺฌานวิปากจิตฺตํ, อุเปกฺเขกคฺคตาสหิตํ ปญฺจมชฺฌานวิปากจิตฺตญฺเจติ อิมานิ ปญฺจปิ รูปาวจรวิปากจิตฺตานิ นาม.

ปฐมฌานวิปากจิตประกอบด้วยองค์ฌาน ๕ คือ วิตก วิจาร ปีติ สุขและเอกัคคตา ทุติยฌานวิปากจิตประกอบด้วยองค์ฌาน ๔ คือ วิจาร ปีติ สุข เอกัคคตา ตติยฌานวิปากจิตประกอบด้วยองค์ฌาน ๓ คือ ปีติ สุข เอกัคคตา จตุตถฌานวิปากจิตประกอบด้วยองค์ฌาน ๒ คือ สุข เอกัคคตา และปัญจมฌานวิปากจิตประกอบด้วยองค์ฌาน ๒ คือ อุเบกขา เอกัคคตา ทั้ง ๕ ดวงเหล่านี้ชื่อว่ารูปาวจรวิปากจิต

อิมานิ ปญฺจปิ (จิตฺตานิ) *จิตทั้งหลาย ๕ ดวงเหล่านี้* ***อิติ*** *คือ* ***ปฐมชฺฌานวิปากจิตฺตํ*** *จิตอันเป็นวิบากในปฐมฌาน* ***วิตกฺกวิจารปีติสุเขกคฺคตาสหิตํ*** *ประกอบด้วย(องค์ ๕ คือ) วิตก วิจาร ปีติ สุข และเอกัคคตา,* ***ทุติยชฺฌานวิปากจิตฺตํ*** *จิตอันเป็นวิบากในทุติยฌาน* ***วิจารปีติสุเขกคฺคตาสหิตํ*** *ประกอบด้วย(องค์ ๔ คือ) วิจาร ปีติ สุข และเอกัคคตา,* ***ตติยชฺฌานวิปากจิตฺตํ*** *จิตอันเป็นวิบากในตติยฌาน* ***ปีติสุเขกคฺคตาสหิตํ*** *ประกอบด้วย(องค์ ๓ คือ) ปีติ สุข และเอกัคคตา,* ***จตุตฺถชฺฌานวิปากจิตฺตํ*** *จิตอันเป็นวิบากในจตุตถฌาน* ***สุเขกคฺคตาสหิตํ*** *ประกอบด้วย(องค์ ๒ คือ) สุข และเอกัคคตา,* ***ปญฺจมชฺฌานวิปากจิตฺตํ*** *จ และจิตอันเป็นวิบากในปัญจมฌาน* ***อุเปกฺเขกคฺคตาสหิตํ*** *ประกอบด้วย(องค์ ๒ คือ) อุเบกขา และเอกัคคตา* ***รูปาวจรวิปากจิตฺตานิ นาม*** *ชื่อว่ารูปาวจรวิปากจิต.*

[๒๓] วิตกฺกวิจารปีติสุเขกคฺคตาสหิตํ ปฐมชฺฌานกิริยจิตฺตํ, วิจารปีติสุเขกคฺคตาสหิตํ ทุติยชฺฌานกิริยจิตฺตํ, ปีติสุเขกคฺคตาสหิตํ ตติยชฺฌานกิริยจิตฺตํ, สุเขกคฺคตาสหิตํ จตุตฺถชฺฌานกิริยจิตฺตํ, อุเปกฺเขกคฺคตาสหิตํ ปญฺจมชฺฌานกิริยจิตฺตญฺเจติ อิมานิ ปญฺจปิ รูปาวจรกิริยจิตฺตานิ นาม.

ปฐมฌานกิริยาจิตประกอบด้วยองค์ฌาน ๕ คือ วิตก วิจาร ปีติ สุขและเอกัคคตา ทุติยฌานกิริยาจิตประกอบด้วยองค์ฌาน ๔ คือ วิจาร ปีติ สุข เอกัคคตา ตติยฌานกิริยาจิตประกอบด้วยองค์ฌาน ๓ คือ ปีติ สุข เอกัคคตา จตุตถฌานกิริยาจิตประกอบด้วยองค์ฌาน ๒ คือ สุข

เอกัคคตา และปัญจมฌานกิริยาจิตประกอบด้วยองค์ฌาน ๒ คือ อุเบกขา เอกัคคตา ทั้ง ๕ ดวงเหล่านี้ชื่อว่ารูปาวจรกิริยาจิต

อิมานิ ปญฺจปิ *(**จิตฺตานิ**) จิตทั้งหลาย ๕ ดวงเหล่านี้* ***อิติ*** *คือ* ***ปฐมชฺฌานกิริยจิตฺตํ*** *จิตอันเป็นกิริยาในปฐมฌาน* ***วิตกฺกวิจารปีติสุเขกคฺคตาสหิตํ*** *ประกอบด้วย(องค์ ๕ คือ) วิตก วิจาร ปีติ สุข และเอกัคคตา,* ***ทุติยชฺฌานกิริยจิตฺตํ*** *จิตอันเป็นกิริยาในทุติยฌาน* ***วิจารปีติสุเขกคฺคตาสหิตํ*** *ประกอบด้วย(องค์ ๔ คือ) วิจาร ปีติ สุข และเอกัคคตา,* ***ตติยชฺฌานกิริยจิตฺตํ*** *จิตอันเป็นกิริยาในตติยฌาน* ***ปีติสุเขกคฺคตาสหิตํ*** *ประกอบด้วย(องค์ ๓ คือ) ปีติ สุข และเอกัคคตา,* ***จตุตฺถชฺฌานกิริยจิตฺตํ*** *จิตอันเป็นกิริยาในจตุตถฌาน* ***สุเขกคฺคตา-สหิตํ*** *ประกอบด้วย(องค์ ๒ คือ) สุข และเอกัคคตา,* ***ปญฺจมชฺฌานกิริยจิตฺตํ*** *จ และจิตอันเป็นกิริยาในปัญจมฌาน* ***อุเปกฺเขกคฺคตาสหิตํ*** *ประกอบด้วย(องค์ ๒ คือ) อุเบกขา และเอกัคคตา* ***รูปาวจรกิริยจิตฺตานิ นาม*** *ชื่อว่ารูปาวจรกิริยาจิต.*

[๒๔] อิจฺเจวํ สพฺพถาปิ ปนฺนรส รูปาวจรกุสลวิปากกิริยจิตฺตานิ สมตฺตานิ.

ว่าโดยประการทั้งปวง รูปาวจรกุศลจิต รูปาวจรวิบากจิต รูปาวจรกิริยาจิต มี ๒๔ ดวง ครบถ้วนแล้วด้วยประการฉะนี้

สพฺพถาปิ *แม้โดยประการทั้งปวง* ***ปนฺนรส รูปาวจรกุสลวิปากกิริยจิตฺตานิ*** *รูปาวจรกุศลจิต รูปาวจรวิปากจิต และรูปาวจรกิริยจิตทั้งหลาย ๑๕ ดวง* ***สมตฺตานิ*** *ครบถ้วนแล้ว* ***อิจฺเจวํ*** *ด้วยประการฉะนี้.*

[๒๕] ปญฺจธา ฌานเภเทน รูปาวจรมานสํ
ปุญฺญปากกฺริยาเภทา ตํ ปญฺจทสธา ภเว.

รูปาวจรจิตนั้น มีจำนวน ๑๕ โดยประเภทแห่งองค์ฌาน ๕ และโดยประเภทแห่งกุศล วิบาก และกิริยา

ตํ รูปาวจรมานสํ *รูปาวจรจิตนั้น* ***ปญฺจทสธา ภเว*** *มี ๑๕ ดวง* ***ปญฺจธา ฌานเภเทน*** *โดยประเภทแห่งฌาน ๕* ***ปุญฺญปากกฺริยาเภทา*** *อันต่างกันโดยกุศล วิบาก และกิริยา.*

อรูปาวจรจิตฺต อรูปาวจรจิต ๑๒

[๒๖] อากาสานญฺจายตนกุสลจิตฺตํ วิญฺญาณญฺจายตนกุสลจิตฺตํ อากิญฺจญฺญา-ยตนกุสลจิตฺตํ เนวสญฺญานาสญฺญายตนกุสลจิตฺตญฺเจติ อิมานิ จตฺตาริปิ อรูปา-วจรกุสลจิตฺตานิ นาม.

อากาสานัญญจายตนกุศลจิต วิญญาญาณัญจายตนกุศลจิต อากิญจัญญายตนกุศลจิต และเนวสัญญานาสัญญายตนกุศลจิต ทั้ง ๔ ดวงเหล่านี้ชื่อว่า อรูปาวจรกุศลจิต

อิมานิ จตฺตาริปิ *(**จิตฺตานิ**) จิตทั้งหลาย ๔ ดวงเหล่านี้* ***อิติ*** *คือ* ***อากาสานญฺจายตนกุสลจิตฺตํ*** *อากาสา-นัญญจายตนกุศลจิต* ***วิญฺญาณญฺจายตนกุสลจิตฺตํ*** *วิญญาญาณัญจายตนกุศลจิต* ***อากิญฺจญฺญายตนกุสล-จิตฺตํ*** *อากิญจัญญายตนกุศลจิต* ***เนวสญฺญานาสญฺญายตนกุสลจิตฺตํ จ*** *และเนวสัญญานาสัญญายตนกุศลจิต* ***อรูปาวจรกุสลจิตฺตานิ นาม*** *ชื่อว่าอรูปาวจรกุศลจิต.*

[๒๗] อากาสานญฺจายตนวิปากจิตฺตํ วิญฺญาณญฺจายตนวิปากจิตฺตํ อากิญฺจญฺญายตนวิปากจิตฺตํ เนวสญฺญานาสญฺญายตนวิปากจิตฺตญฺเจติ อิมานิ จตฺตาริปิ อรูปาวจรวิปากจิตฺตานิ นาม.

อากาสานัญญจายตนวิปากจิต วิญญาญาณัญจายตนวิปากจิต อากิญ-จัญญายตนวิปากจิต และเนวสัญญานาสัญญายตนวิปากจิต ทั้ง ๔ ดวงเหล่านี้ชื่อว่า อรูปาวจรวิบากจิต

***อิมานิ จตฺตาริปิ** (**จิตฺตานิ**) จิตทั้งหลาย ๔ ดวงเหล่านี้ **อิติ** คือ **อากาสานญฺจายตนวิปากจิตฺตํ** อากาสานัญญจายตนวิปากจิต **วิญฺญาณญฺจายตนวิปากจิตฺตํ** วิญญาญาณัญจายตนวิปากจิต **อากิญฺจญฺญายตนวิปากจิตฺตํ** อากิญจัญญายตนวิปากจิต **เนวสญฺญานาสญฺญายตนวิปากจิตฺตํ จ** และเนวสัญญานาสัญญายตนวิปากจิต **อรูปาวจรวิปากจิตฺตานิ นาม** ชื่อว่าอรูปาวจรวิปากจิต.*

[๒๘] อากาสานญฺจายตนกิริยจิตฺตํ วิญฺญาณญฺจายตนกิริยจิตฺตํ อากิญฺจญฺญายตนกิริยจิตฺตํ เนวสญฺญานาสญฺญายตนกิริยจิตฺตญฺเจติ อิมานิ จตฺตาริปิ อรูปาวจรกิริยจิตฺตานิ นาม.

อากาสานัญญจายตนกิริยาจิต วิญญาญาณัญจายตนกิริยาจิต อากิญจัญญายตนกิริยาจิต และเนวสัญญานาสัญญายตนกิริยาจิต ทั้ง ๔ ดวงเหล่านี้ชื่อว่า อรูปาวจรกิริยาจิต

***อิมานิ จตฺตาริปิ** (**จิตฺตานิ**) จิตทั้งหลาย ๔ ดวงเหล่านี้ **อิติ** คือ **อากาสานญฺจายตนกิริยจิตฺตํ** อากาสานัญญจายตนกิริยาจิต **วิญฺญาณญฺจายตนกิริยจิตฺตํ** วิญญาญาณัญจายตนกิริยาจิต **อากิญฺจญฺญายตนกิริยจิตฺตํ** อากิญจัญญายตนกิริยาจิต **เนวสญฺญานาสญฺญายตนกิริยจิตฺตํ จ** และเนวสัญญานาสัญญายตนกิริยาจิต **อรูปาวจรวิปากจิตฺตานิ นาม** ชื่อว่าอรูปาวจรกิริยาจิต.*

[๒๙] อิจฺเจวํ สพฺพถาปิ ทฺวาทส อรูปาวจรกุสลวิปากกิริยจิตฺตานิ สมตฺตานิ.

ว่าโดยประการทั้งปวง อรูปาวจรกุศลจิต อรูปาวจรวิบากจิต อรูปาวจรกิริยาจิต รวม ๑๒ ดวง ครบถ้วนแล้วด้วยประการฉะนี้

***สพฺพถาปิ** แม้โดยประการทั้งปวง **ทฺวาทส อรูปาวจรกุสลวิปากกิริยจิตฺตานิ** อรูปาวจรกุศลจิต อรูปาวจรวิปากจิต และอรูปาวจรกิริยจิตทั้งหลาย ๑๒ ดวง **สมตฺตานิ** ครบถ้วนแล้ว **อิจฺเจวํ** ด้วยประการฉะนี้.*

[๓๐] อาลมฺพนปฺปเภเทน จตุธารุปฺปมานสํ
ปุญฺญปากกฺริยาเภทา ปุน ทฺวาทสธา จิตฺตํ.

อรูปาวจรจิต มี ๔ โดยประเภทแห่งอารมณ์ อรูปาวจรจิต ๔ นั้นเอง จัดเป็น ๑๒ ดวง โดยประเภทแห่งกุศล วิบาก และกิริยา

***อารุปฺปมานสํ** อรูปาวจรจิต **จตุธา** มี ๔ ดวง **อาลมฺพนปฺปเภเทน** โดยประเภทแห่งอารมณ์ **ปุน ทฺวาทสธา จิตฺตํ** ตั้งอยู่โดย ๑๒ ดวงอีก **ปุญฺญปากกฺริยาเภทา** อันต่างกันโดยกุศล วิบาก และกิริยา.*

โลกุตฺตรจิตฺต โลกุตตรจิต ๘ หรือ ๔๐

[๓๑] โสตาปตฺติมคฺคจิตฺตํ สกทาคามิมคฺคจิตฺตํ อนาคามิมคฺคจิตฺตํ อรหตฺตมคฺค-จิตฺตญฺเจติ อิมานิ จตฺตาริปิ โลกุตฺตรกุสลจิตฺตานิ นาม.

โสดาปัตติมรรคจิต สกทาคามีมรรคจิต อนาคามีมรรคจิต อรหัตตมรรคจิต ทั้ง ๔ ดวง เหล่านี้ ชื่อโลกุตตรกุศลจิต

อิมานิ จตฺตาริปิ (จิตฺตานิ) *จิตทั้งหลาย ๔ ดวงเหล่านี้* ***อิติ*** *คือ* ***โสตาปตฺติมคฺคจิตฺตํ*** *โสตาปัตติมัคคจิต* ***สกทาคามิมคฺคจิตฺตํ*** *สกทาคามิมัคคจิต* ***อนาคามิมคฺคจิตฺตํ*** *อนาคามิมัคคจิต* ***อรหตฺตมคฺคจิตฺตํ จ*** *และอรหัตต มัคคจิต* ***โลกุตฺตรกุสลจิตฺตานิ นาม*** *ชื่อว่าโลกุตตรกุศลจิต.*

[๓๒] โสตาปตฺติผลจิตฺตํ สกทาคามิผลจิตฺตํ อนาคามิผลจิตฺตํ อรหตฺตผล-จิตฺตญฺเจติ อิมานิ จตฺตาริปิ โลกุตฺตรวิปากจิตฺตานิ นาม.

โสดาปัตติผลจิต สกทาคามีผลจิต อนาคามีผลจิต อรหัตตผลจิต ทั้ง ๔ ดวงเหล่านี้ ชื่อ โลกุตตรผลจิต

อิมานิ จตฺตาริปิ (จิตฺตานิ) *จิตทั้งหลาย ๔ ดวงเหล่านี้* ***อิติ*** *คือ* ***โสตาปตฺติผลจิตฺตํ*** *โสตาปัตติผลจิต* ***สกทาคามิผลจิตฺตํ*** *สกทาคามิผลจิต* ***อนาคามิผลจิตฺตํ*** *อนาคามิผลจิต* ***อรหตฺตผลจิตฺตํ จ*** *และอรหัตตผลจิต* ***โลกุตฺตรวิปากจิตฺตานิ นาม*** *ชื่อว่าโลกุตตรวิปากจิต.*

[๓๓] อิจฺเจวํ สพฺพถาปิ อฏฺ โลกุตฺตรกุสลวิปากจิตฺตานิ สมตฺตานิ.

ว่าโดยประการทั้งปวง โลกุตตรกุศลจิต และโลกุตตรวิปากจิต รวม ๘ ดวง ครบถ้วนแล้ว ด้วยประการฉะนี้

สพฺพถาปิ *แม้โดยประการทั้งปวง* ***อฏฺ โลกุตฺตรกุสลวิปากกิริยจิตฺตานิ*** *โลกุตตรกุศลจิต โลกุตตร-วิปากจิต และโลกุตตรกิริยจิตทั้งหลาย ๘ ดวง* ***สมตฺตานิ*** *ครบถ้วนแล้ว* ***อิจฺเจวํ*** *ด้วยประการฉะนี้.*

[๓๔] จตุมคฺคปฺปเภเทน จตุธา กุสลํ ตถา
ปากํ ตสฺส ผลตฺตาติ อฏฺธานุตฺตรํ มตํ.

บัณฑิตพึงทราบโลกุตตรกุศลจิต ๔ ดวง โดยประเภทแห่งมรรคจิต โลกุตตรวิปากจิต ๔ ดวง เพราะเป็นผลจิต จึงรวมเป็นโลกุตตรจิต ๘ ดวง

อนุตฺตรํ *โลกุตตรจิต* ***(ปณฺฑิเตน) มตํ*** *อันบัณฑิตพึงทราบว่า* ***อฏฺธา*** *มี ๘ ดวง* ***อิติ*** *คือ* ***จตุธา กุสลํ*** *โลกุตตรกุศลจิต ๔ ดวง* ***จตุมคฺคปฺปเภเทน*** *โดยประเภทแห่งมรรค ๔* ***ตถา*** *เหมือนกันนั้น* ***ปากํ*** *เป็น โลกุตตรวิบาก ๔* ***ผลตฺตา*** *เพราะเป็นผล* ***ตสฺส วิปากสฺส*** *ของวิบากนั้น.*

จิตฺตคณนสงฺคห วิธีนับจำนวนจิต

[๓๕] ทฺวาทสากุสลาเนวํ กุสลาเนกวีสติ
ฉตฺตึเสว วิปากานิ กฺริยจิตฺตานิ วีสติ.

อกุศลจิต ๑๒ ดวง กุศลจิต ๒๑ ดวง วิปากจิต ๓๖ ดวงเท่านั้น และกิริยาจิต ๒๐ ดวง

ทฺวาทส อกุสลานิ (จิตฺตานิ) *จิตทั้งหลายอันเป็นอกุศลมี ๑๒ ดวง* ***เอกวีสติ กุสลานิ (จิตฺตานิ)*** *จิตทั้งหลายอันเป็นกุศลมี ๒๑ ดวง* ***ฉตฺตึส เอว วิปากานิ (จิตฺตานิ)*** *จิตทั้งหลายอันเป็นวิบากมี ๓๖ ดวง* ***วีสติ กฺริยจิตฺตานิ เอวํ*** *และจิตทั้งหลายอันเป็นกิริยามี ๒๐ ดวง.*

[๓๖] จตุปญฺญาสธา กาเม รูเป ปนฺนรสีริเย
จิตฺตานิ ทฺวาทสารุปฺเป อฏฺฐธานุตฺตเร ตถา.

กามาวจรจิต ๕๔ ดวง รูปาวจรจิต ๑๕ ดวง อรูปาวจรจิต ๑๒ ดวง และโลกุตตรจิต ๘

จิตฺตานิ *จิตทั้งหลาย* ***จตุปญฺญาสธา กาเม อีริเย*** *ในกามาวจรภูมิท่านกล่าวว่ามี ๕๔ ดวง* ***รูเป ปนฺนรส อีริเย*** *ในรูปาวจรภูมิท่านกล่าวว่ามี ๑๕ ดวง* ***ทฺวาทส อารุปฺเป อีริเย*** *ในอรูปาวจรภูมิท่านกล่าวว่ามี ๑๒ ดวง* ***อฏฺฐธา อนุตฺตเร อีริเย ตถา*** *และในโลกุตตรภูมิท่านกล่าวว่ามี ๘ ดวง.*

[๓๗] อิตฺถเมกูนนวุติ- ปเภทํ ปน มานสํ
เอกวีสสตํ วาถ วิภชนฺติ วิจกฺขณา.

ก็ บัณฑิตผู้มีปัญญาผ่องใส ย่อมจำแนกจิต โดยสังเขปได้ ๘๙ ดวง โดยพิสดารได้ ๑๒๑ ดวง ด้วยประการอย่างนี้

ปน *ก็* ***วิจกฺขณา*** *บัณฑิตผู้มีปัญญาแจ่มแจ้งทั้งหลาย* ***วิภชนฺติ*** *ย่อมจำแนก* ***มานสํ*** *ซึ่งจิต* ***อิตฺถํ*** *ตามที่กล่าวมาแล้ว* ***เอกูนนวุติปเภทโต*** *โดยประเภทย่อ ๘๙ ดวง* ***เอกวีสสตึ อถ วา*** *หรือโดยพิสดาร ๑๒๑ ดวง.*

วิตฺถารคณน วิธีนับจิตโดยพิสดาร

[๓๘] กถเมกูนนวุติวิธํ จิตฺตํ เอกวีสสตึ โหติ ? วิตกฺกวิจารปีติสุเขกคฺคตา-สหิตํ ปฐมชฺฌานโสตาปตฺติมคฺคจิตฺตํ, วิจารปีติสุเขกคฺคตาสหิตํ ทุติยชฺฌานโสตา-ปตฺติมคฺคจิตฺตํ, ปีติสุเขกคฺคตาสหิตํ ตติยชฺฌานโสตาปตฺติมคฺคจิตฺตํ, สุเขกคฺคตาสหิตํ จตุตฺถชฺฌานโสตาปตฺติมคฺคจิตฺตํ, อุเปกฺเขกคฺคตาสหิตํ ปญฺจมชฺฌานโสตาปตฺติมคฺค-จิตฺตญฺเจติ อิมานิ ปญฺจปิ โสตาปตฺติมคฺคจิตฺตานิ นาม.

ถามว่า จิต ๘๙ จำแนกเป็น ๑๒๑ ได้อย่างไร ? คือ จำแนกโสดาปัตติมรรคจิตออก เป็น ๕ ดวงคือ ปฐมฌานโสดาปัตติมรรคที่ประกอบด้วยองค์ฌาน ๕ คือ วิตก วิจาร ปีติ สุขและเอกัคคตา ทุติยฌานโสดาปัตติมรรคที่ประกอบด้วยองค์ฌาน ๔ คือ วิจาร ปีติ สุขและเอกัคคตา ตติยฌานโสดาปัตติมรรคที่ประกอบด้วยองค์ฌาน ๓ คือ ปีติ สุขและเอกัคคตา จตุตถฌานโสดาปัตติมรรคที่ประกอบด้วยองค์ฌาน ๒ คือ สุขและเอกัคคตา ปัญจมฌานโสดาปัตติมรรคที่ประกอบด้วยองค์ฌาน ๒ คือ อุเบกขาและเอกัคคตา

*(**อิติ ปุจฺฉา**) ถามว่า* ***เอกูนนวุติวิธํ จิตฺตํ*** *จิตจำนวน ๘๙ ดวง* ***เอกวีสสติ โหติ*** *เป็นจิตจำนวน ๑๒๑ ดวง* ***กถํ*** *อย่างไร ?* *(**อิติ วิสฺสชฺชนา**) ตอบว่า* ***อิมานิ ปญฺจปิ (จิตฺตานิ)*** *จิตทั้งหลาย ๕ ดวงเหล่านี้* ***อิติ*** *คือ* ***ปฐมชฺฌานโสตาปตฺติมคฺคจิตฺตํ*** *โสดาปัตติมัคคจิตในปฐมฌาน* ***วิตกฺกวิจารปีติสุเขกคฺคตาสหิตํ*** *ประกอบด้วย(องค์ฌาน ๕ คือ) วิตก วิจาร ปีติ สุข และเอกัคคตา,* ***ทุติยชฺฌานโสตาปตฺติมคฺคจิตฺตํ*** *โสดาปัตติมัคคจิตในทุติยฌาน* ***วิจารปีติสุเขกคฺคตาสหิตํ*** *ประกอบด้วย(องค์ฌาน ๔ คือ) วิจาร ปีติ สุข และเอกัคคตา,* ***ตติยชฺ-***

ฌานโสตาปตฺติมคฺคจิตฺตํ *โสดาปัตติมัคคจิตในตติยฌาน* ***ปีติสุเขกคฺคตาสหิตํ*** *ประกอบด้วย(องค์ฌาน ๓ คือ) ปีติ สุข และเอกัคคตา,* ***จตุตฺถชฺฌานโสตาปตฺติมคฺคจิตฺตํ*** *โสดาปัตติมัคคจิตในจตุตถฌาน* ***สุเขกคฺคตาสหิตํ*** *ประกอบด้วย(องค์ฌาน ๒ คือ) สุข และเอกัคคตา,* ***ปญฺจมชฺฌานโสตาปตฺติมคฺคจิตฺตํ จ*** *และโสดาปัตติมัคคจิตในปัญจมฌาน* ***อุเปกฺเขกคฺคตาสหิตํ*** *ประกอบด้วย(องค์ฌาน ๒ คือ) อุเบกขา และเอกัคคตา* ***โสตาปตฺติ-มคฺคจิตฺตานิ นาม*** *ชื่อว่าโสตาปัตติมัคคจิต.*

[๓๙] ตถา สกทาคามิอนาคามิอรหตฺตมคฺคจิตฺตานิ เจติ สมวีสติ มคฺคจิตฺตานิ นาม.

อนึ่ง สกทาคามีมรรค อนาคามีมรรคและอรหัตตมรรค ก็มีจำนวนเท่าๆ กับโสดาปัตติมรรคนั่นเอง จึงรวมเป็นมรรคจิต ๒๐

สมวีสติ *(****จิตฺตานิ****) จิตทั้งหลาย ๒๐ ดวงถ้วน* ***อิติ*** *คือ* ***สกทาคามิอนาคามิอรหตฺตมคฺคจิตฺตานิ*** *จิตในสกทาคามิมรรค อนาคามิมรรค และอรหัตตมรรคทั้งหลาย* ***มคฺคจิตฺตานิ นาม*** *ชื่อวามัคคจิต* ***ตถา*** *เหมือนกันนั้น.*

[๔๐] ตถา ผลจิตฺตานิ เจติ สมจตฺตาลีส โลกุตฺตรจิตฺตานิ ภวนฺตีติ.

อนึ่ง ผลจิตก็มีจำนวนเท่าๆ กับมรรคจิตนั่นแหละ ฉะนั้นจึงรวมเป็น โลกุตตรจิต ๔๐ ถ้วน

สมจตฺตาลีส *(****จิตฺตานิ****) จิตทั้งหลาย ๔๐ ดวงถ้วน* ***อิติ*** *คือ* ***ผลจิตฺตานิ จ*** *ผลจิตทั้งหลายด้วย* ***โลกุตฺตรจิตฺตานิ ภวนฺติ*** *ชื่อวาโลกุตตรจิต* ***ตถา*** *เหมือนกันนั้น* ***อิติ*** *ด้วยประการฉะนี้.*

[๔๑] ฌานงฺคโยคเภเทน กเตฺวเกกนฺตุ ปญฺจธา
วุจฺจตานุตฺตรํ จิตฺตํ จตฺตาลีสวิธนฺติ จ.

โลกุตตรจิตที่กล่าวมาแล้ว แต่ละดวงจำแนกโดยองค์ฌานแล้ว ย่อมได้ดวงละ ๕ ฉะนั้นจึงรวมเป็นโลกุตตรจิต ๔๐

อนุตฺตรํ จิตฺตํ *โลกุตตรจิต* ***(ปณฺฑิเตน) วุจฺจติ*** *อันบัณฑิตย่อมกล่าวไว้* ***จตฺตาลีสวิธํ อิติ*** *ว่ามี ๔๐ ดวง* ***ฌานงฺคโยคเภเทน*** *โดยการแบ่งประกอบด้วยองค์แห่งฌาน* ***กติ เอเกกํ ตุ*** *แต่ละดวงมีเท่าไร* ***ปญฺจธา*** *มีดวงละ ๕ องค์.*

[๔๒] ยถา จ รูปาวจรํ คยฺหตานุตฺตรํ ตถา
ปฐมาทิฌานเภเท อารุปฺปญฺจาปิ ปญฺจเม.
เอกาทสวิธํ ตสฺมา ปฐมาทิกมีริตํ
ฌานเมเกกมนฺเต ตุ เตวีสติวิธํ ภเว.

และรูปาวจรฌานท่านนับโดยประการใด โลกุตตรจิต ท่านก็นับโดยประเภท แห่งปฐมฌานเป็นต้น ฉันนั้น ส่วนอรูปาวจรจิตจัดเข้าในปัญจมฌาน เพราฉะนั้น ปฐมฌานจิตเป็นต้นแต่ละฌานจึงนับได้ ๑๑ ดวง ส่วนปัญจมฌาน มี ๒๓ ดวง

จ *อนึ่ง* ***รูปาวจรํ*** *(****จิตฺตํ****) รูปาวจรจิต* ***คยฺหติ*** *(อันบัฑิต) ย่อมนับ* ***ปฐมาทิฌานเภเท*** *โดยประเภทแห่งปฐมฌานเป็นต้น* ***ยถา*** *โดยประการใด,* ***อนุตฺตรํ*** *(****จิตฺตํ****) โลกุตตรจิต* ***คยฺหติ*** *(อันบัฑิต) ย่อมนับ* ***ตถา*** *โดย*

ประการนั้น, ***อปิ จ*** *ส่วน* ***อารุปฺปึ*** *(****จิตฺตํ****) อรูปาวจรจิต* ***คยฺหติ*** *(อันบัฑิต) ย่อมนับ* ***ปญฺจเม*** *ในฌานที่ ๕.*

ตสฺมา *เพราะเหตุนั้น* ***ปฐมาทิกํ*** *(****จิตฺตํ****) ปฐมฌานจิตเป็นต้น* ***เอเกกํ ฌานํ*** *ฌานหนึ่งๆ* ***อีริตํ*** *อันท่านกล่าวแล้ว* ***เอกาทสวิธํ*** *ว่ามีฌานละ ๑๑ ดวง,* ***ตุ*** *ส่วน* ***อนฺเต*** *ในปัญจมฌานสุดท้าย* ***เตวีสติวิธํ ภเว*** *มี ๒๓ ดวง.*

[๔๓] สตฺตตึสวิธํ ปุญฺญํ ทฺวิปญฺญาสวิธํ ตถา
ปากมิจฺจาหุ จิตฺตานิ เอกวีสสตํ พุธา.

นับโดยพิสดาร กุศลจิต ๓๗ ดวง วิปากจิต ๕๒ ดวง และ (อกุศลจิต ๑๒ กิริยาจิต ๒๐ ดวง) บัณฑิตพึงทราบจิตโดยพิสดารมี ๑๒๑ ดวง

พุธา *ผู้รู้ทั้งหลาย* ***อาหุ*** *กล่าวแล้ว* ***จิตฺตานิ*** *จิตทั้งหลาย* ***เอกวีสสตํ*** *ว่ามี ๑๒๑ ดวง* ***อิติ*** *คือ* ***สตฺตตึสวิธํ ปุญฺญํ*** *กุศลจิต ๓๗ ดวง* ***ทฺวิปญฺญาสวิธํ ปากํ*** *วิปากจิต ๕๒ ดวง* ***ตถา*** *และ (****ทฺวาทสวิธํ อกุสลํ*** *อกุศลจิต ๑๒* ***วีสติวิธํ กฺริยํ*** *กิริยาจิต ๒๐ ดวง).*

อิติ อภิธมฺมตฺถสงฺคเห จิตฺตสงฺคหวิภาโค นาม ปฐโม ปริจฺเฉโท.

จบปริจเฉทที่ ๑ ชื่อว่าจิตตสังคหวิภาค ในอภิธัมมัตถสังคหะ

ปฐโม ปริจฺเฉโท *ปริจเฉทที่ ๑* ***จิตฺตสงฺคหวิภาโค นาม*** *ชื่อว่าจิตตสังคหวิภาค*
อภิธมฺมตฺถสงฺคเห *ในอภิธัมมัตถสังคหะ* ***อิติ*** *จบแล้ว.*
